

Finska ordspråk i tysk belysning

”För paremiologerna är Finland det förlovade landet”. Så inleder den tyska ordspråksforskaren Ingrid Schellbach-Kopra förordet till sin utgåva¹ innehållande 1268 ”genuina finska ordspråk”. I hennes bok avspeglas en mångfaldig genre där metaforerna sträcker sig från hänvisningar till forna tiders näringsfång och arbetsmetoder till dagens halsbrytande ironiska ”anti-ordspråk”.

Boken tjänar också som en kort och överskådlig introduktion till hela ordspråksgenren. Schellbach-Kopra som

är väl insatt i det finska arkivväsendet beskriver vilka ordspråkssamlingar som finns arkiverade i Finland, både på svenska, finska och samiska samt går igenom den centrala forskningen, med förgrundsfigurerna Matti Kuusi, (vars arbete fortsatts av dottern Outi Lauhakangas), och Pekka Hakamies. Även de finlandssvenska ordspråkssamlingarna och utgåvorna får en presentation.

Schellbach-Kopra tangerar kort evighetsfrågan huruvida ordspråken avspeglar ett lands nationalkaraktär. Hon konstaterar att speciellt situationsreplikor och anti-ordspråk är populära i dagens Finland. Dessa förekommer både i den dagliga kommunikationen och i medierna.

¹ Schellbach-Kopra, Ingrid 2011. *Zwei Finnen brauchen keinen Dolmetscher. Finnische Sprichwörter*. Berlin: Frank & Timme, 283 s.

De finska politikerna kryddar flitigt sina anföranden med gamla talesätt och bidrar så till att hålla ordspråksgenren levande i en politiskt, handelsmässigt och samhällsligt förändrad värld med nya synsätt och värderingar.

Anti-ordspråken (termen "Antisprichwort" är myntad av Wolfgang Mieder) utgör synbarligen också internationellt sett genrens mest brukade och överlevnadskraftiga kategori. Dessa ofta påhittigt och skämtsamt omformade talesätt ifrågasätter de välbekanta sentensernas sanningar genom variation och ironisering. Anti-ordspråken är ofta svåröversatta då de bygger på finstilt språklig och terminologisk ordlek.

De finskspråkiga ordspråkstexterna i boken är ordnade alfabetiskt enligt begynnelseord. Varje ordspråk har fått en tysk översättning, och ett tyskt sakordsregister underlättar användningen. Ett sextiotial ordspråk har försetts med kommentaren "Antisprichwort" eller getts en kort förklaring. Detta gäller främst talesätt från senare tid som kan ges en entydig uppkomsthistoria.

Sådana är t.ex. "Suolaa, suolaa enemmän suolaa" (salt, salt, mera salt), fakir Kronbloms trollformel från 60-tals barnprogrammet "Sirkus Papukaija" och "Ylös, ulos ja

lenkille", (upp, ut och iväg), ett anti-ordspråk med vilket TV- och idrottslegenden Niilo Tarvajärvi brukade avsluta sina radiosända underhållningsprogram. I det sistnämnda är det ordet "lenkki" med sina två betydelser (länk/ögla och motionsrunda) som möjliggör variationen. I den ursprungliga wellerismen har uppmaningen fortsättningen "sanoi pyöveli hirtettävälle" (sa bödeln till honom som skulle hängas).

Kommentarerna ger mersmak och en antydning om hur fascinerande ordspråkets värld är. Här blandas gammalt och nytt, högt och lågt. Här lever gamla ordspråk med rötter i Bibeln och Kalevala, här hittar man reklamsnuttar som blivit talesätt i folkets mun och efter behandling i traderingscentrifugen åter kunnat tas i bruk i mediernas tjänst. Smågenrernas kretslopp är evigt och ständigt aktuellt.

Ingrid Schellbach-Kopras utgåva påminner om att ordspråken sannerligen inte hör till det förgångna utan fortsättningsvis utgör en av de mest spännande, variationsrika folkloristiska genrerna.

Carola Ekrem